

ЧУДОМИР
ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ

chitanka.info

Склонност към рисуване ще да съм проявявал още от ранно детство, защото и досега помня, че два пъти съм ял бой за това: един път от мама, загдето бях нашарил с въглен току-що белосаните стени на къщата ни, а втория път от поп Никола, загдето с гвоздей бях надраскал върху черковния зид един голям кон. В четвърти клас обаче нарисувах с водни бои една лайкучка и две теменужки и те решиха съдбата ми. Като ги видя баба Замба — хазайката ми, — удари се с две ръце по бедрата и извика:

— Лъох мари, същински, същински, само че не миришат. Нима този келеш можа да направи туй нещо?

Тогава се убедих окончателно, че няма друг път за мене, че художник ще ставам на всяка цена, зарязах всички други предмети в училището и докато през сроковете бележките ми бяха добри, на края на годината в свидетелството ги нанизах като червени пиперки дванадесет двойки и една тлъста шестица. Дигнах яката на палтото, спуснах дълги до рамената коси и се застягах за София.

Баща ми обаче беше на обратно мнение по въпроса.

— Какви са тия сойтарлъци — крещеше той, — какво е това рисувателство? Не виждаш ли, че всички станаха вече социалисти и безбожници? Кой ще ти строи тебе занаят черкви, та да им пишеш иконите и хляб да припечелваш. Това занаят ли е? Празна работа. Небъдница.

И настояваше да стана поп или офицер. Моята упоритост обаче и решението да не се отбивам от начертания от баба Замба път растяха заедно с косата ми и след дълги караници и плачове най-после с триста лева в джеба и малък вързоп пристигнах в София. Беше есента на 1906 г. — петдесет години и нещо оттогава.

На другия ден в запустелия двор на ул. „Оборище“, срещу Докторския паметник, се бяхме събрали 20–30 бедно облечени момчета, едва 16-17-годишни. Само едно софиянче имаше яка и връзка. Насядали върху избуялата трева, чакахме, с опънати на малки рамки листове, за да започнем приемния изпит.

В дъното на двора имаше изпокъртен гараж, до който една врата водеше в съседния двор с малка едноетажна къща. Гаражът и тази къщица тогава представляваха нашето Рисувално училище.

Изпитът се състоеше в рисуване на гипсов орнамент. Помня, че бяха ми казали да си купя сос и „разтришовка“ — неща, съвсем

непознати за мене дотогава. Работех с голямо усърдие, но виждах, че някои момчета бяха много по-подготвени от мене и ловко полагаха този ужасен сос, от който се бях вече очернил като огняр.

Като завършихме работите, мина комисия; след това ни извикаха и един белобрад човек с очила и тънък гласец на развален български език ни каза следното:

— Господа, работите ви не струват. Всички са слаби, но комисията реши по липса на други кандидати да ви приеме в първия курс. Ще видим обаче колко ще достигнат до последния.

Това беше първият студен душ върху рошавите ни глави.

По-късно научих, че брадатият човек бил професорът чех Иван Мърквичка, който бил директор на училището.

Тогава учението беше 7 години — три общ курс и четири висш, или специален.

Записахме се и редовните занятия започнаха. Сега първокурсниците започват с глава от натура, а тогава две години рисувахме гипсови орнаменти, крака, ръце, маски и бюстове. Две години преподавателят ни Петко Клисуров висеше над главите ни от заран до вечер, като ни учеше как да визираме, как да спущаме перпендикуляри и как да ретушираме фона, за да стане идеално гладък. Мъчехме се ние с подострените като игли креди, пъшкахме и когато ни се струваше, че всичко вече е направено, подписвахме се в единия ъгъл и се готвехме да му ги предадем. Тогава той идваше, свиваше устни, примижаваше с едното око и като се преструваше, че не вижда сложения подпис, казваше тихичко:

— Ха, така. Добре си го започнал. Като скица бива го горе-долу. Карай сега нататък, продължавай!

И ние пак превивахме кръстове и почвахме да бодем порите на листа с островърхите креди.

В началото работехме в къщицата на ул. „Оборище“ и гаража, а след това почнахме да прескачаме и до новопостроената художествена академия. В едно отделение на гаража работеха свободните художници Христо Берберов, Асен Белковски, Петър Морозов, Желязков и често надничахме там. Берберов например работеше голяма картина, представляваща гора, пълна с македонски „комити“, с каквито изобилствуваше столицата тогава, а Морозов се беше нарисувал с

голяма палитра и къдрав перчем на челото. Този портрет на бакърен фон ми се струваше най-хубавото нещо, което съм видял.

От професорите освен Клисуров си спомням, както казах, и Мърквичка, който по едно време ни предаваше по живопис. Значително по-висок, бялата му брада понякога опираше о темето на по-ниските от нас, кога дойдеше да ни коригира.

— По-светло, по-светло — често думаше ни той, но как се полагат светли тонове, когато моделите ни по онова време бяха все черни цигани. Само един стар шоп беше по-бял, наричаха го дядо Коле и постоянно се карахме кой курс да го вземе за модел. По този случай дядо Коле казваше:

— Рисуваа ме, ето сите ме рисуваа... И у кюмуро ме рисуваа, и у калта ме рисуваа, и гол до мешината ме рисуваа, за срамотите...

У „кюмуро“ значеше, че е позирал и са го рисували в курсовете, които работеха само с въглен, а у „калта“ — че е бил и в отдела по скулптура.

За кратко време позира на последния курс една съвсем руса моделка. Бяха си я довели руските художници, които украсяваха храма „Александър Невски“ тогава, и нейното появяване беше цяла сензация за нас.

По живопис ни преподаваше известно време и проф. Иван Ангелов. Той, изправен, с дигната глава и с чувство на превъзходство, влизаше в курса най-често с пура „Виржиния“ в уста, дълга като вретено, и често я забравяше на някой статив и ние я допушвахме кооперативно. Работеше по настроение. Понякога ще говори, говори, а друг път ще погледне само работата и като я не хареса, обърне я наопаки и само заминава.

Точен и акуратен беше преподавателят ни по скулптура проф. Жеко Спиридонов, когото ценяхме и уважавахме. Той преглеждаше много подробно и добросъвестно работите ни и правилно ни насочваше. Няма да забравя палеца на дясната му ръка, с който тъй ловко боравеше, че с два-три замаха караше глината да оживява.

История на изкуството учехме при проф. Антон Митов — какъвто си беше къс, дебел, с къса шия, като са качеше горе на „фенеря“, приличаше на глобус. Той говореше интересно, но на старозагорско наречие, и всичко, което ни показваше на екрана, беше все хубаво, все „прекрасно“.

— Вижте, вижте кониете как са изписани, вижте даже дрехите и емениите (обувките) на хората...

Проф. Митов минаваше за теоретик на изкуството, беше културен човек и често излизаше в печата със статии или критики, подписани с „Имос“ или „Тонино“.

Проф. Борис Михайлов ни преподаваше декоративно изкуство и беше специалист по старобългарската плетеница, чиито усукани макарони никак не ми допадаха.

Все около това време беше назначен за преподавател и Стефан Иванов, или бай Стефан, както всички го наричахме. Той пък умееше да мълчи. Идваше при нас в късните часове на „вечерен акт“, заставаше зад гърба ни, стои, стои така дълго време, най-после се наведе, посочи с пръст нещо и замине, без дума да продума.

По едно време пристигна от Чехия и Стефан Баджов, който не беше никак подготвен за преподавател. Ние използвахме това и често го карахме да се изпотява. Веднъж през време на урок поискахме да ни обясни какво значи думата *стил*. Той изблеци очи, остана като вдървен за известно време, след туй изхвъркна из вратата и вече не се върна.

Имахме преподаватели и по архитектура, и по анатомия, но те не бяха редовни, не ни познаваха и често пъти извикваха на изпит един, а се явяваше друг, който по знаеше материята.

В училище тогава не ползувахме никаква библиотека, не можехме да видим никакъв албум, каталог и цветна репродукция. Имаше само картички със снимки из Третяковската галерия и списание „Художник“, което наскоро спря. И не знам защо, нито веднъж не бяхме поканени в ателието на някой преподавател да видим как и какво работи.

Интересен букет представляваше нашият курс, пък и възрастта ни беше такава, че всички се смятахме за бъдещи леонардовци, рафаеловци и микеланжеловци. Имаше между нас и един бивш фелдфебел, който дошел да учи живопис, защото имал хубав почерк.

Някой от нас, като например софиянчето с бялата яка, после стана полицейски инспектор, един врачанин стана „модерен фотограф“ в родния си град, трети се ожени за богатата си хазайка и стана рентниер, четвърти се усъвършенствува като бояджия и пр., та както предрече Мърквичка, само няколко души можаха да завършат докрай.

Спомням си едно високо, слабо момче, на което или ръцете бяха дълги, или палтенцето късо. То рисуваше с дясната и като се умореше, със същата сръчност започваше да работи с лявата ръка, само си правеше рамките, кутиите, палитри си изрязваше от картон и всяка сутрин, преди работното време, пристигаше с готов акварелен пейзаж. Вечер пък пееше в оперния хор, неделен ден в църковен хор и така се издържаше. Това бедно и боботливо момче после порасна, разви се и смешно звучащото му дотогава презиме започна да се споменава с възхищение. То се казваше, па и сега се нарича Константин Щъркелов.

Друго едно свито и безкрайно добро етрополче, с което по-късно дълго другарувахме, в началото беше много наивно. Станьо Стаматов, няколко години по-голям от нас, както и сега, си ходеше бедно и небрежно облечен и се преструваше пред етрополчето за съвсем смахнат. Говореше му по селски, разправяше му как бил „извадил на портрет“ кмета на тяхното село и той му рекъл непременно да дойде в София да се учи. Дошел той, но парите му се свършили още в първите дни и сега не знаел какво да прави. И за да го увери, че е съвсем загубен, нарисува пред него една къща, както ги рисуват първолачетата.

Етрополчето го гледаше с безкрайно съчувствие, вярваше му, съветваше го да си отиде в село с време, после бръкна в джеба си и му даде може би последните си два лева.

Това мило момче по-късно се тръсна, възмъжа, написа под името Христо Ясенов великолепни по сочност и музикалност стихове и погина мърцина след атентата в църквата „Св. Неделя“.

Освен тях си спомням черната и буйна пушкиновска глава на Георги Машев, който вече печаташе карикатури в „Балканска трибуна“, тихия и скромнен сътрудник на в. „Ден“ Павел Павлов, Иван Вълчанов, скулпторите Св. Йоцов и Кръстьо Попов, Сийка, Олга с чипото носле, Кортеза и пр., и пр.

С Вълчанов и още един другар живеехме в едно подземие и понеже парите ни бяха много малко, за да бъде прецизен в сметките си, той записваше всеки ден какво е похарчил и много често по цели дни нищо не записваше.

През студените зимни дни пък си пооткрадвахме дръвца от Института за слепи, защото мислехме, че няма кой да ни види. Веднъж си напълнихме и една табра въглища от струпаните пред северния вход

на Народното събрание. По две къси дръвчета под балтоните си пренасяхме и от училището.

В курса ни имаше и един варненец с буйна коса и малко закривен нос. Той беше завършил гимназия и доста сръчно рисуваше, но повече обичаше да пее. Участвуваше в хора на Добри Христов и после му стана солист.

Когато в затихналата с висок таван зала на гаража понякога пущаше могъщия си тенор и запееше из „Кавалерия Рустикана“:

*Ако те няма в рая,
в ада ще те диря...*

запирахме дъх всички и прозорците потреперваха.

Този наш другар обаче още на втората година ни напусна и отиде в Русия, губи се що се губи, по едно време славата му проби границите и се разнесе из всички столици на Европа. Той пък беше именитият ни певец Петър Райчев.

От този период на художественото ми творчество си спомням две големи мои творби. Първата, която много ме измъчи, бе една триметрова стъклена фирма „Гладачница «Европа»“ на ул. „Търговска“ и втората — една завеса в салона на Дюлгерското сдружение, който току-що бе построен. Рисувахме я с покойния Сава Стоянов. Представляваше: зидари градят здание. Савата рисуваше зданието тухла по тухла, а аз — зидарите. И така я бяхме скопосали, че като дойде комисията да я приеме, един от тях, вероятно зидар, я гледа, гледа, па рече:

— Хубаво, хубаво сте измайсторили къщата, на платното тя стои, ама не дай боже да беше на земята — камък върху камък нямаше да остане. А пък зидарите цели карикатури.

След тази справедлива критика Савата цял живот после не посмя да си направи къща, а пък аз станах карикатурист в хумористичен вестник. Един учител от нашето село, като ходил в града, купил този вестник, поднесъл го на баща ми и рекъл:

— Виж, рекъл, дядо хаджи, твоя юнак нехранимайко какви работи рисува и какви чудеса прави, та стига си го хокал.

Баща ми надянал очилата, поел вестника, гледал го, клатил глава, мръщил се и отсякъл:

— Празни работи, рекъл, вятър! Дивотии, който, рекъл, рисува царя с такъв дълъг нос и се подиграва с министрите, от него човек не става. Не става — рекъл и захвърлил вестника.

И горе-долу позна човекът.

(Из ръкописите на писателя.)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.